

Aulapkaiyinin Naittuq

Aktuupa 2010mi, taamna Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq aniguaqtitauihimayuq Paannariiktunin Timiqutini ilauvaktut pivallialiuqninganin avatquhimayumi malruuknik-ukiuni hivitunirmi. Hapkuat paannariit ilaqaqtut Nunavut Kavamatkunnik, Nunavut Tunngavitkunnik, RCMP-kut (V Division) unalu Ikitiahimalugu Inuuhiq Katimajit/the Embrace Life Council. Hanaqitjuti tautungniqaqtuq inirutainnik atautikkut havagutainnik Paannariiktunin naunaiyarnikkut ihuaqtunik havagutikhanik inminiiqtailinikkut Nunavun tunnganiqarluni uvani naunaitkutiqarnikkut-tunnganiqaqtut qauyiharnirni, havagutainnin aallanin nunanin pitjutainninlu inirutinin nunallaani miititqtpkainirnin Nunavunmi, uqaqatigiiknirninlu tigummitjutitqaqtunin ilauyut inminiiqtailinikkunni.

Taamna Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq uqarhimayuq tamainnin tautuknirmik inminiiqtailinikkut Nunavunmi tamainnin ihumagiyauhimayuq angiqtauyuuq Paannariiktunin:

“Paannariiktut tautukniqaqtut Nunavunmik talvani inminiirniit naammagiyaungilluni, talvani aktilaangit inminiirnikkut ajikkiikniqaqtuq aktilaangani Kanadamun tamaat – ikitqiyauluniluunniit. Nunavuuniaqtuq nutaqqat inulrammiillu angiklihiqtaaqtuq qayangnaitqiyauyumi munarittiarniqaqtumilu nunami, talvanilu inuit inuuyaaqtut nakuuyumik, huliluqarhutiklu inuuhirnik taimaatut piqaramik ayuirhimanirnik ihariagiyait qaangiqaami ayurhautinik, piliuqluni nakuuyunik pitjutikhanik, pilirlunilu nakuuyunik piqatigiigutinik .”¹

Kinguagut aniguaqtittinganun Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhami, Paannariiktun pivallialiuqtut Hulitjutikhanik Hivunighamik iniqtituq havaktauyumanipiaq piliuqtauihimayuq Hanaqitjutikhami. Hulitjutikhanik Hivunighaq, hivituniarhuni malruuknik nappaaniklu ukiunik, talvannga Saptaiqa 2011mit talvunga Maatsi 2014mun, ilaqaqtuq amigaittunik qanuriliurutikhanik turaanganiqaqtut inminiiqtailinikkut, hatummiarnikkut kinguagullu-ikayurutinik (i.e. ikayurutit inminiiqpangniarhimahuirangata uvaniluunniit tuquttuqaqqat inminiiqhimayukkut). Uqarhimayait naunaiyaqpiqhaimayut qanuriliurutikhat piyauniaqtut Paannariiktunin pitjutiqarluni 8nun angiyunun qanuriliurutikhanik havagumanirni, ukuallu pitjutitqaqtut munariniqaqtauyut, hivitunikhait niriutauyullu inirutikhat².

8nguyut havagumanirni iliyauhimayut uvani Hulitjutikhanik Hivunighami hapkuat:

1. Turaangayut hulitjutigillu qanuriliurutit inminiiqtailinirnut
2. Hakugigharlugit aulahimmaurutikhat ihumaliqinikkut havagutainni
3. Inulrammiinni ayuirhmaniit
4. Inminiiqtailinikkut iliharniit
5. Qauyiharniit inminiirutini inminiiqtailinikkullu
6. Uqaqatigiiknikkut ilitturipkainikkullu tunitjutini
7. Nakuuyunik angilihaitjutinik nutarannuani
8. Nunallaani pivallialiurnikkut hulitjutit

¹ Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutimi, Aktuupa 2010, p.2.

² Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq Hulitjutikhanik Hivunighaq: Saptaiqa 1, 2011min Maatsi 31, 2014mun.

Paannariiktun Hanaqitjutimi ilitarihimagut huligumik tamainni ukunani 8niu havagutikhani pipkailimaittut qilamik ikiklilaarnikkut inminiiqtuni inminiurumayuniluunniit Nunavunmi, kihimi atuqtipkaqtauliqqat qilamik ihuaqtumiklu, piyumayuyut qanuriliuruti takuyauniaqtut qakunguqqat.

Naunaiyarnia Hanaqitjutimi uumanilu Hulitjutikhanik Hivunighami

Talvuuna Hanaqitjutikkut uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighakkut, Paannariiktun havagumayut pipkainikkut kiuyukhauniqarlutik havagutimiknik pivallialiurnikkut hakugiktunik naunaiyarhutikhatigut havagutikhatigullu. 2014mi, Atuqtipkailirnikkut Katimayit, munarivagait Hanaqitjutimi unalu Hulitjutikhanik Hivunighami atuqtipkailirniit ilaqaqtuqlu katimayinik tamainnin Paannariiktunin, aullaqtiqtut naunaiyattiarutimik Hanaqitjutimi. Una unniutjuti pipkaiyuq naunaiyaqhimayunik qanurinninginnik ilitturitjutiniklu naunaiyarnirmin. Naunaiyarniq, pivaktuq hamani Aktuupa 2014min uvunga Maatsi 2015mun piyuq aturaanginnarutikhanik pitjutikhanik naunaiyarnirmun, ilauyullu taapkuat atuqtauvaktut aallani, aajikkiiviyaktuni naunaiyarnirni havaktauvaktut Nunavunmi³. Turaanganillua naunaiyarnirmi imaatut:

1. Naunaiyarlugu hivumuunia talvunga tamaannun piniarhimaninganun Hanaqitjutimi;
2. Naunaiyarlugu hivumuunia talvunga pinikkut piniarhimagunun havaknikkullu hulitjutinik havaktauyukhaniklu titiraqhimayut uvani Hulitjutikhanik Hivunighami 2011-2014mi;
3. Naunaiyarlugit Hanaqitjuti unalu Hulitjutikhanik Hivunighami atuqtipkainikkut taimaatut atauttikkut havagutiuluni (i.e. qanuqtun Paannariiktun havaqatigiikkut); imaalu
4. Ayuirluni nakuuyumik inirutinin ukunannga Hanaqitjutimin uumanngalu Hulitjutikhanik Hivunighamin, naunaiyarlugillu kitut pimmarighaqtauttaaqtut (i.e. pitquitjutit).

Taamna NSPS taimaatut Paannariiktukkut-Tunnganiqarhuni Piniarhimatjuti

Taamna NSPS pitjutiyuq aallangayumik, havaqatigiiaqtumik havagutimi ukunani Paannariiktuni kiuniarhimanikkut ayurnautiqaqpiiaqtumi inungni ihumagiyauniq Nunavunmi uplumi. Taimaitkaluaqhuni Paannariiknikkut-tunnganiqarhuni pitjuti, atauttimungaqtivaktuq kavamatkunnik, Inuit timiqutainnik, nunallaani aallaniklu tigummitjutiqaqtunik ayurnarhiqaqpaktut hivulliqaami atuqtipkairlirniirmi, ilangit nakuuyumik inirutit uplumimun uvani Hanaqitjutimi uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighami atuqtipkailirnikkut piyuyut havaqatigiiknikkut pitjutimi, uvanilu atauttikkut havagumanirmi Paannariiktuni piyumanikkut Hanaqitjutiup tamaani piniarhimaningani. Paannariiktun ilitarihimagut taimaatut, kiklikhaqaralarhutik timiqutimikni havagutimikni, ukunanilu piqanginnikkut pitjutikhautikkut piqutinik ukununga inminiiqtailinirnun Nunavunmi, hivumuuhimavaktut amigaittuni pitjutainni Hulitjutikhanik Hivunighami, taimailiyuqlu pitjutaani Paannariiknikkut-tunnganiqarhuni pitjutimin havakhimmaarnirninlu piqarluarhuni amigaittunik ayurnarinik aallakkiikniqaraluarnikkullu mighaagut niriugutainni mighaagut havagutini inirutikhanilu.

---

³ Qauyiharnikkut Pitjuti ilaqaqtuq naunaiyarnikkut "ihuaqtukkut pitjuti", havaknikkut naunaitkutit unalu "naunaiyarnikkut uuktuuti" piqarhuni naunaiyattiarnikkut apirhuutinik, naunaitkutnik ilitturipkainikkullu piviit. Naunaiyarnikkut qanuriliurutiit atuqpaktut ilaqaqtut ihivriunirmik hivulliinnik tukliinniklu titiraqhimayunik ilitturipkaitjutinik, unniutinikkullu uqaqatiikniinni, tigummitjutiqaqtuni uqaqatigiiknirni, qauyiharniq Paannariiktuni mighaagut havaqatigiiknirninginni NSPS-mi, qauyiharnirmilu nunallaaniittuni, hivulliqaanguvaktuni havaktini tigummitjutiqaqtunilu.

Naunaiyarniq ihumaliuqtuq taapkuat "ihuaqtut" timiqutit ilauyut aulapkainingani Hanaqitjutimi uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighanikhami atuqtipkailirnikkut, kihimi pitquiyuq taapkuat Paannariiktun nalvaaqtukhat qanuqtut pimmarighaqtakhait ilaupkainikkut aallanik tigungmitjutituaqtunik timiqutinik ukunani Nunavunmi, avikturhimanirni nunallaanilu hivunikhani.

Aturutiqarninga Hanaqitjutimi

Taimaatut, ukuak Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq unalu Hulitjutikhanik Hivunighaq tautungniqaqtuk pitjutiqarpiarhutik anginiqaqtuklu piniarhimajutikhak Nunavunmi uplumi. Turaanganiit havagumayaillu uvani Hanaqitjutimi pitjutituaqpiarniqaqtut 8nun havaktauyumayunun ilihimayut uvani Hulitjutikhanik Hivunighaq naunaiyaqtauhimayunilu havaktauyumayuni, imaatut tuninikkut inminiiqtailinikkut ayuirharnikkut Nunavunmiunnun angiklihaqtipkainikkullu inulrammiinni ayuirhimayainnik. Paannariiktun tautungniqaqtuq taamna Hanaqitjutimi aajikkiiniqaqtukhaq timiqutimikmin havagutainnun hivullituyumayainnunlu.

Turaanganiit havagumayaillu uvani Hanaqitjutimi uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighanikhami tautungnarniqangilluarniqaqtut tigungmitjutituaqtunun nunallanilu-tunganiqaqtuni hivulliqpaanguvaktuni havaktinun. Piqaqtuq ihumaginirnik naunagiyaunirmik nakuuniqarningani Hanaqitjutimi uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighami amigaiyarnikkut angummatjutikhanik Nunavun nunallaanginni kiunikkut uuminga inminiirnikkut nutqaqtinniarhimalugillu ihumaginiit inminiirniarhimanikkut. Kihimi, pitjutiani Hanaqitjutimi, ukunanilu naunaiyaqhimayuni piniarhimatjutini imaatut inungnun qauyihimapkainikkut ilitturhautini inminiirnikkut ihumaklungnikullu ihumagiyaayuni inminiiqtailinikkut ayurharnirnik, piqaliqtuq ukuninga amigaiquyummiqtunik uqautigiyumanikkut inminiirnikkut Nunavunmiutani, angikliyummigtuniklu angummatjutituaqalirnikkut inungni Nunavumiutat tuniyaarnikkut ikayurutiknik taapkununa qayangnarhiyunun.

Inirutit: Hulitjutikhanik Hivunighami Havaktauyumayunik Piniarhimayunilu

Pitjutigiplugit Hulitjutikhanik Hivunighami havaktauyukhani piniarhimanirniklu, ilitturihmaniit naunaiyarnirmin ilitturihimayuq hivumuuniliqaqtuq iniqtirnikkut tamatqivyakhugit naunaiyaqtauhimayut piniarhimanirnun. Taimaillaqtuqlu ukunani Havaktauyukhami #1 (turaanganiqaqtuq pitjuti uvunga inminiiqtailinikkut), Havaktauyukhami #2 (hakugigharlugit aulahimmarutikhat ihumaliqinikkut havagutainni), Havaktauyukhami #3 (nakuutqiyayunik ayuirhaqtitlugit inulrammiit ayuirhimatjutinik mahulingaiqtaanginni inuunikkut ayurnarhitjutainnun ayurnaqtununu ilumuutinun), unalu Havaktauyukhami #4 (tuninikkut inminiiqtailinikkut ayuirharutinik aularaanginnarluni anginiqaqtuniklu pitjutikkut).

Taimaa pigaluaqtillugit Paannariiktun hivumuupkarhulig qauyiharniit inminiirnikkut Nunavunmi, ilauyullu qangnarutit imaatut nuliarnikkut pimmarlugutit, aallat qauyiharniit pitjutituaqtut piniarhimatjutit piliuqtauhimayut ataani Havaktauyukhami #5 (ikayurnikkut qauyiharnirnik inminiirnikkut Nunavunmi), ilauyuqlu piliurniq Nunavunmi inminiirnikkut qauyiharnikkut pitjutikhamik pipkainikkullu qauyiharnikkut katimaniryuamik piyaulirhimangittut.

Nakuuyumik hivumuuniqaqtuq pitjutikkut uumunga Havaktauyukhami #6 (Uqaqatigiiknikkut ilitturipkainikkullu tunitjutini) pipkainiani inungnun qauyihimapkainikkut tuhaumapkainikkullu ilitturhautini turaanganiqaqtuq naunaiyarnikkut qayangnarutainni inminiirniarhimanikkut qanuriliurutini, kanngunaiqtirharhugu ihumaklungniq tuninikkullu ilitturipkaitjutikhanik ukunani inungnun aturutikhanik ikayurutikhaniklu manimayut Nunavunmiunnun, inulrammiinnunlu.

Inirutit qauiharnirmin pitjutitqaqtuq uumunga Havaktauyukhami #7 (Nakuuyunik nutarannuani angilihaitjutinik) malruunguyuk. Hivulliqpaami, qauiharniit inirutitqaqtuq ilangit piniarhimayukhat pingittut, ilangit pihimanginmata nakuuyunik hivitunikhainnik qauihimanikkullu maligaghakkut havagutainni Nunavunmi (e.g. uplurhiutikhakkut aturutikhakkullu pihimayakhat pivallialiuqnikkut Nunavunmun-pitjutitqaqtunik ilinniarutikhanik). Tuklukkullu, qauiharniq naunaiyalimaittuq hivumuunirnik talvanga pitjutingninanin ilangit piniarhimayukhat, ilanginni, angiyukkut uqaqtauhimangmata iluani Hulitjutikhanik Hivunighami (e.g. piniarhimanipkainikkut nakuuyunik angilihaitjutinik nutarani) taimaalu hivulliqpaat-tunngavikhat ilitturipkaitjutikhanik piqanginmat.

Kingulliqpaamilu, pitjutitqarhuni Havaktauyukhami #8 (ikayurutit nunallaanun ilauyaanginni ukunani nunallaani pivallialiurnikkut hulitjutini) naunaiyarniq inirutitqaqtuq ilangit piniarhimatjutikhat uvani havaktauliqtut, hivumuuniarliqtuqlu ilanginni aallani. Amigaittut piniarhimatjutit havaktauniarhimayut nunallaani pitjutitqaqpiqtut ahikkulluunniit pitjutitqaqtut inminiiqtailinikkut ukunungalu Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhami uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighami.

Naunaitkutit ataani naittumik naunaiyaqtaut ilitturipkaitjutit qauiharnirmin pitjutitqarhuti tamainnun 8nun Hulitjutikhanik Hivunighami havaktauyukhami ukunanilu pitjutitqarhimayuni piniarhimatjutainni.

Havaktauyukhaq 1 - Turaangayut Hulitjutigillu Qanuriliurutit Inminiiqtailinirnut

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
1.1	Havakvia Aanniaqtailinikkut (HSS) naunaiyarniaqtaut aullaqtipkarniaqtaillu piniarhimatjutikhat tamaani GN-kunni.	Hivumuuliqtuq
1.2	Hakugigharlugit naliinnin-havakvinin havaqatigiikniit nunallaani.	Hivumuuliqtuq
1.3	Pimmarigharlugit naliinnin-havakvinin havaqatigiikniit naunaiyarnikkut ikayurnikkullu nutaqqanik tautungnarhiyut naunaittunik qanuriliurutinik qayangnarhittaqtunik, hapkuallu ilihariaanginnaruirhutiklu.	Hivumuuliqtuq
1.4	Pimmarigharlugit tuhaumapkainiit HSS-kunni hivulliqpaanguvaktuni havaktiniinni kiunikkut ihariagiyanginnun nutaqqani tautungnarhiyut naunaittunik qanuriliurutinik qayangnarhittaqtunik.	Hivumuuliqtuq

Havaktauyukhaq 2 - Hakugigharlugit Aulahimmaarutikhat Ihumaliqinikkut Havagutainni

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
2.1	Ihivriuqlugu Nunavunmi Ipiralilaqaqtulivikkut Ihumaliqinikkullu Pitjutit ihivriuqlugulu Ihumaliqinikkut Maligaq.	Hivumuuliqtuq
2.2	Pimmarigharlugit akituyuni aulapkaitjutit tuniyaami ihumaliqinikkut havagutinik Nunavunmi.	Hivumuuliqtuq
2.3	Hakigighaqlugu ihumaliqikkut ayuittunik angummatjutikhanik Nunavunmi.	Hivumuuliqtuq

2.4	Pimmarigharlugit pittaarniit ikayuriaqturiami qilamik nakuuyumiklu inimiirniarhimanikkut qanuriliuqtukkut nutaqqanin.	Hivumuuligtuq
2.5	Hakugigharlugit Ihumaliqinikkut Inuuhiriknikkullu hulitjutit manimayut Iqalungni piuyuq pivigiyaupluni aallanin nunallaanin.	Hivumuuligtuq
2.6	Tuniluni pitquhikkut ihuaqtuqaqtumik ukiunginnunlu ihuaqtuqaqtumik niqaliqnikkut uqautjutinik.	Piniarhimanig piyaungittuq
2.7	Tuniluni ikayuraanginnarutikhanik nunallaani tunnganiqaqtuni uqautjinikkut katimayunun nunallaani.	Naunaiyarniup ilitturingitaa hivumuunig
2.8	Tuniluni ikayuraanginnarutikhanik nunallaanun hivulliqpaanguvaktuni havaktiniinunlu piqaqqat "amigaiqtunik" inimiitqatuhimaliqtunik (kaffiuyut inimiitqahimayut naittumi hivitunirmi) nunallaami avikturhimanirmiluunniit.	Piniarhimanig piyaungittuq
2.9	Tuniluni ikayuraanginnarutikhanik uumunga Nunavunmi Kamatsiaqtut Hivayautikkut Ikayuqtinun.	Piniarhimanig piyauligtuq
2.10	Tuniluni ikayuraanginnarutikhanik uumunga Iqittiarhimalugu Inuuhig Katimayit.	Piniarhimanig piyauligtuq

Havaktauyukhaq 3 - Inulrammiinni Ayuirhmaniit

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
3.1	Angikliharlugit qauyihimaniit, ihuarhaitjutikhat, parnaqutikhallu hulaqutinin ayurnaqtunin inuuhirmun pivaktut ukunani inulrammiit mahulingainnirni qanuriliuqtaarnikkullu mighaagut qayangnarhiyuummiqtuni inimiirnirnun.	Hivumuuligtuq
3.2	Atuqtipkarlugit naunaiyaqhimayuq pinahuaruti turaanganiqaqtuq inulrammiinnun, ilauyullu inulrammiin qayangnarhiyut inimiirnirnun, imaatut Ihumaliqinikkut Hivulliit Ikayuutit (MHFA) inulrammiinnun, tuniluni hakugingniqarnikkut tunnganiqaqtut pinahuarutit inulrammiinnun qakunguhagaangat tamainni nunallaani.	Hivumuuligtuq
3.3	Aularaanginnaqtun havaqatigiikniit uqautigiyaami inimiitqatilikkut talvani iliharvikni ilinniarutainni.	Piniarhimanig piyaungittuq
3.4	Pipkainikkut Kanadami Nunaqaqqaqhimayuni Inulrammiinni Inimiitqatilikkut Pinahuarutimi maniliqtutit atuqtauyut atuqtipkailinikkut havaktauyukhanik uvani NSPS Hulitjutikhanik Hivunighamin.	Piniarhimanig piyauligtuq
3.5	Tuniluni iliharvikharnik inulrammiinnun mahulingaiyarnikkut, mamiattahakhimainikkut, nakuuyumik inuuhiqarnikkut, inimiitqatilikkut aanniaqtatilikkut inuuhiriknikkullu.	Hivumuuligtuq

3.6	Angikliharlugit ikayurlugillu pitaarniit nakuuyunun hulitjutinun inulrammiinnun nunallaani.	Hivumuuliqtuq
3.7	Pivallialiuqluni ikayuqlunilu ukiuqatigiiktuni uqautjinikkut piniarhimatjutinik nunallaani.	Piniarhimaniq piyaungittuq
3.8	Ikayuqluni pivallialiuqnikkut inulrammiinnun pitjutikhanik nunallaani Nunavunmilu.	Piniarhimaniq piyaungittuq
3.9	Piliuqluni inungni tuhaumapkaitjutikhanik turaanganiqarluni inulrammiinnun taapkunani ihumagiyauyuni naunaiyaqhimayut qayangnaqtut qanuriliurutit hulaqutiqaqpaktut inminiirnikkut amigaitilaanginni.	Piniarhimaniq piyauliqtuq

Havaktauyukhaq 4 - Inminiiqtailinikkut Iliharniq

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
4.1	Tuniluni Uqaqatigiiluk! Talk About it! una 'Nunavunmun pitjutilik' ukunani Aturutiquaqut Inminiiqtailinikkut Ayuirhimayakhani Ayuirharniq, tamainnin piyumayunun Nunavunmiunnun.	Hivumuuliqtuq
4.2	Pivallialiuqluni ikayuqlunilu ayuittunik nunallaanilu-tunnganiqaqtunik ikayuqtinik Uqaqatigiiluk!/Talk about it! Ayuirhaiyit.	Hivumuuliqtuq
4.3	Amigiaqtiyuummiqtirlugit angayukhiit iliharviinni ikayurutikhanik inulrammiinnun qayangnarhiyut inminiirninun.	Hivumuuliqtuq

Havaktauyukhaq 5 - Qauyiharniit inminiirutini Inminiiqtailinikkullu

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
5.1	Piliurluni qauyiharnikkut Paannariigutunik piliurlunilu aularaanginnaqtunik qauyiharnikkut pitjutikhanik ihumagiyauyuni pitjutiqaqtunik inminiiqtailinikkut, hatummiarnikkut kinguagullu-ikayurutinik Nunavunmi.	Hivumuuliqtuq
5.2	Qauyiharlugit naunaiyarlugillu hatummiarutikhat turaangayut nutqaqtirnikkut aulapainikkut timikkut nuliarnikkullu pimmarluktauhimavaktut (nutaraq/inirniq) taimaatut pimmarluktauniit taimaatut angingmata qayangnarhitjutiuvaktut inminiirutinun qakunguqqat.	Piniarhimaniq piyaungittuq
5.3	Qauyiharlugit qayangnarhitjuti pitjutiqaqtut inminiirniarhimanikkut qanuriliurutini Nunavunmi taapkuat ilitturipkaitjutikhat piqangittut imaatutn qanuriliurutit qulvahiktuni aktilaanginni inulrammiulihaaqtuni higaarluknirni ukunaniluunniit nutaranun nuliarnikkut pimmarluktaunirnik.	Piniarhimaniq piyaungittuq
5.4	Katitiqtirniq aniruaqtipkainirniklu ilitturipkaitjutinik	Hivumuuliqtuq

	inminiirahuaqpagutini.	
5.5	Pivallialiurniq amirinikkut naunaiyarnikkullu pitjutikhamik ukununga atuqtipkainikkut tamainnik uumani Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutimi.	Hivumuuligtuq

Havaktauyukhaq 6 - Uqaqatigiiknikkut Ilitturipkainikkullu Tunitjutini

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
6.1	Pivallialiurluni atuqtipkailirlunilu tamainni tuhaumapkainikkut hivunikhhamik uumunga Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutimun.	Piniarhimaniq piyaungittuq
6.2	Upalungaiyarluni tunirhailunilu aturutikhanik taimaatut: <ul style="list-style-type: none"> • ilitturipkaqtait qayangnarniit inminiirniarhimanikkut qanuriliurutinik; • kangunahuiqtinniarhimanikkut ihumaliqitjutit ikayurutikhaniklu-qinirnhianirnik ihumakluliraangat; imaalu • tuniluni ilitturipkaitjutinik qanuqtu piyaami ikayurutikhanik inungnun ihumakluliqtunun 	Piniarhimaniq piyauligtuq

Havaktauyukhaq 7 - Nakuuyunik angilihaitjutinik nutarannuani

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
7.1	Aularaanginnaqtunik havakqatigiiknirnik aallani HSS-kut piniarhimatjutainni ilauyut kihimi kikliqangittukkut ukunungainnaq Inungnun Aanniaqtailinikkut Hanaqitjutimun uumungalu Maamanun Mirraanunlu Hanaqitjutimun ukunungalu piniarhimatjutinun pivallialiurlunihimalliqitut imaa Ilagiiktuni Ningaqtailinikkut Hanaqitjutimunlu.	Naunaiyarniup ilitturingitaa hivumuuniq
7.2	Pipkainikkut nakuuyunik angikliharutikhanik nutaqqanun Nunavunmi.	Naunaiyarniup ilitturingitaa hivumuuniq
7.3	Pipkailuni hivulliqpaamik inuqatigiiknikkut ilumun mihingnarutikkullu ayuirharnikkut ilinniarutimik nukarhiinni iliharvikni tamaani Nunavunmi.	Hivumuuligtuq
7.4	Kiulugit ayuittuni maniliqtututikhanilu ihariagiyaayunun pipkainikkut aulapkainikkut piliurnikkullu nakuuyunik-piliuqtahimayunik atuqtipkaqtahimayuniklu Nutarannuani Pivallialiurlunikkut (ECD) pinahuarutini tamainni piyumayuni Nunavuni Nunallaani.	Hivumuuligtuq
7.5	Pivallialiurluni ilinniarutikhanik nakuuyunik hapumminiqaqtunilu tunngavikhanik nutaqqiqiviknun Nunavunmi.	Piniarhimaniq piyaungittuq

Havaktauyukhaq 8 - Nunallaani pivallialiurnikkut hulitjutit

#	Piniarhimayuq	Naunaiyarniup Ilitturiyait
8.1	Ikayuqlugit nunallaat nakuutqiyakkut piyaami ayurnaittunik maniliqtuutikhakkut uuktuqvikhanik.	Hivumuuliqtuq
8.2	Tunilugu Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq atuqtipkainikkut nunallaani katimaviknun timiqutinunlu. Paannariikhaqluni piyukhaukpat atuqtipkailinikkut kitunik ilanginni Hanaqitjutimi.	Hivumuuliqtuq
8.3	Naunaiyarlugit kitut nunallaami tigummitjutiqaqtut uqaqatigivikhat ikayuqtukhat atuqtipkailinikkut uuminnga Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutimik.	Hivumuuliqtuq

Ihuarniqarnikkut Aturutikhallu

Naunaiyarniq naunaiyaqtaut qanuraaluktut kitut aturutikhat tuniyauliqtut Hanaqitjutimun uvungalu Hulitjutikhanik Hivunighamunlu atuliqtupkainirnun taimaalu atuqtauyaaghaita ihuaqtumik. Ilitariyauhimayuq Nunavunmi, maniliqtuutit ukununga inminiiqtailinikkut hulitjutinun tamarnik *talvungaqqiaq* (e.g. maniliqtuutit ukununga inminiiqtailinikkut inungnun qauhiyimaliqtupkainikkut tauhaumapkainiinnun, Kamatsiaqtut Hivayautikkut Ikayuqtinun) taimaalu *ahikkuuqtukkut* (e.g. maniliqtuutit ukununga ihumaliqinirnun, nutarannuanun pivallialiurnikkut ukunanilu nunallaani inuuhiriknikkullu piniarhimatjutini).

Naunaiyarniup ilitturipkaqtaa tamainni, aturutikhaqliqtupkainiq uvani Hanaqitjutimi uvanilu Hivunighakkut nakuungittuq. Ilangit aturutikhat ihumaliuqtauhimayut havagutikhauyut ukununga Hanaqitjutimun uvungalu Hulitjutikhanik Hivunighamun atuqtaungittut ihuaqtumik hivumuupkainikkut tamainni turaanganiinni atuqtipkailinirmilu Hanaqitjutimi, taimaitkaluarhuni hapkuat aturutikhat ikayuqpaktut kitunun inminiiqtailinikkut piniarhimatjutinun.

Qanurinninga naunaiqtuq naunaiyarnirmin taapkunuuna Hulitjutikhanik Hivunighakkut taapkuat Paannariiktun havagutiyut hulitjutikhanun niriqtuayunilu inirutikhanun taimatut piqpiarnikkut pilimaittut taimainninganun manimayuni aturutikhani (Ilauyut inuit, manikkut timiqutikkullu) uvanilu iluani kikliqaqtumi malruukni nappaanilu ukiumi kikliqarutaani Hivunighakkunmi.

Naunaiyarniq unniutiniqaqtuq maniliqtuutikhani tuniyauhimayut Iqittiarhimalugu Inuuhiq Katimayiinnun hivulliqaangungmata havakvikni pitjutiuplutik atuqtuqtipkailinikkut Hulitjutikhanik Hivunighami havaktauyukhanik, qanuqtullu hapkuat manilikuutit atuqtauvaktut naunaiyaqtauhimayunun inminiiqtailinikkut piniarhimatjutinun. Unniutiniqaqtuqlu maniliqtuutikkut havaktauyukhani ukunani Paannariyayuni timiqutini ukununga Hulitjutikhanik Hivunighami hunani.

Naunaiyarniq ilaqaqtuq pitquitjutimik taapkuat Paannariiktun piliuqtukhat naunaittumik, tautungnarniqaqtumik atuqatigiiktaaqtumiklu pitjutikhamik taimaatut manikkut aturutit tuniyayut inminiiqtailinikkunnt nakuutqiyayumik amiriyauttaqtut, munariyaulutik unniutigiyayutiklu hivunikhani.

Ilaliutinikkut

Taapkuak Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq unalu Hulitjutikhanik Hivunighaq atauhiyuq amigaittuni angiyuni parnaqutikhakkut inungni pivallialiurnikkut piniarhimatjutini ihumagiyauliqtuq nunaptikni GN-kunnit talvuunulu Paannariiknikkut GN-kunni, Inuit aallanilu timiqutainni tigummitjutiqaqtunilu. Naunaiyarniq takuhimayuq ikitpiaqtunik pitjutikhanik parnaqutikhatigut ihuarhaqtauhimayuniluunniit ilaliutinikkut ihuarhaqtaunirnklunniit ukunani Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhami ukunani ilanginni aallani parnarqutikhani piniarhimatjutikhanilu. Kihimi, taimaatut kaffiuyut inuit havaktut inungni malgaghakkut piniarhimatjutini Nunavunmi ikinmata, taapkunani havaktiit ilaupkaiyait Paannariyayut timiqutit "atimangmata amigaittunik nahanik" ilauvakhutiklu amigaittuni piniarhimatjutini, tigummitjutiqaqtuni katimavingni havaqatigiiknikkullu katimavikni, taimaatut piqaqtuq ilaliutinirmik tahapkuunuuna. Una nakuuyuq inirutit, kihimi ilitariyayukhaq piqangittuq pitjutini-tunnganiqaqtumik havaqyauhimayumikluunniit havagutikhanik ilaliutinikkut uuminnga NSPS-mik aallanun parnaqutikhainnun piniarhimatjutikhainnunlu GN-kut, Inuit timiqutainni aallaniluunniit tigummitjutiqaqtuni.

Aularaanginnaqtaarnikkut

Aajikkiingniqaqtuq qanurinninga naunaiqtuq naunaiyarnirmin taimaatut Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq nammariyauqpiqaqtuq tatja taimainningani. Paannariiktun allallu tigummitjutiqaqtut tautukhimangittut aallanguqtiriyaami Hanaqitjutimun. Iltarihimayut pipkainikkut Hanaqitjutiup tautungninganik, taapkualluanilu mighaagut ikiklilaarnikkut inminiirutini Nunavunmi hivituniqaqtuq turaanganiq ihariaginiqatuq aularaanginnaqtunik havagutunik Paannariiktunin allaninlu. Naunaiyarniq pitquiyuq aulahimatjutaanik Hanaqitjutimi piqangilluni aallanguqtirutinik tatja. Pitquiyuqlu taapkuat tautungnia, turaanganiit pitjutiillu uumunga inminiiqtailinikkut iliuraqtauhimayut Hanaqitjutimi, ilauyullu paannariiknikkut- ukuallu naunaitkutiqarnikkut-tunnganiqaqtut pitjutikhat ilitturipkaqtakhaa pivallialiunqninga tukliuyumi Hulitjutikhanik Hivunighamik.

Naunaiyarniq pitquiyuqlu taamna tukliq Hulitjutikhanik Hivunighaq aulaniqaqtukhaq ukunannga nakuuyunit inittiarhimayuninlu hivulliqpaamin Hulitjutikhanik Hivunighamin, pipkainiqarlunilu aulahimaaqtukhanik amigaittuni piniarhimatjutini nakuuyunik atuqtipkaqtauvaktut hivulliqpaanguvaktulluunniit 2011min 2014mun (e.g. inminiiqtailinikkut ayuirharniit Nunavunmiunnun, RespectEd, unalu "Ten Steps" pinahuaruti). Ilitturiyuq taimaatut piliuliumik nutaamik Hulitjutikhanik Hivunighamik Paannariiktun piliuqtukhat piuqpiqaqtunik piyaaqtuniklu havaktaktauyukhanik hulitjutikhaniklu piyaanginni hapkuat, pipkailutiklu aturutikhat manimayut ikayurutikhat atuqtipkailinirmun.

Naunaiyarniq uqarhimayuq piqaqtuq pihimahimayukhauyunik qanuriliurutinik kiuyayukhat pipkaiyaami Hanaqitjutimi aulapkaqtitauyaangani qanittuni hivitunirni, ukunanilu takivyaktuni takitqiyayunilu hivitunirni. Hapkuat qanuriliurutit ilaqatut aularaanginnaqtunik havagumanirnik uumunga Paannariiknikkut-tunnganiqaqtumik havaqatigiiknikkullu havagutunik, qinirhialunilu nakuutqiyayunik qanuriliurutikhanik uqaqatigiigutikkut nunallaani Nunavunmiunnilu uvaniinnaungittumi Hanaqitjutimi kihimi uvuuna inminiiqtailinikkut inminiirutikkullu.

Inirutit

Taimaitkalarhutik hivulliinni ayurnavyakpaktuni atuqtipkailinikkut NSPS-mik, naunaiyarniq ilihimaliqtuq taimaatut, hivumuuniqaqtuq taapkuununga iniqtirutinun havaktauyukhani piliuqtauhimayut Paannariiktunin talvuuna Hulitjutikhanik Hivunighakkut, inirnikkullu naunaiyaqhimayunik havaktauyukhanik ilanginnilu niriuaqtauhimayuni inirutikhani uvani Hanaqitjutimi. Piqaqtuq kaffinik

nakuuyunik inirutinik uuktuqvikhaniklu ayuirnikkut hunat pimmarighaqtauttaaqut hivunikhani mighaagut ukunani Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhami taimaithuni paannariiqarhuni-tunnganiqarhuni piniarhimatjuti, ukunanilu naunaiyaqhimayuni inminiiqtailinikkut hatummiarutikhanun Nunavunmi.

Mamianaugaluaq, pigaluarhuni hivumuuniqaralarahuni naunaiyarhimayuni kituni ukunani Hanaqitjutimi uvanilu Hulitjutikhanik Hivunighami, tamainni tautuutigiyaa Hanaqitjutimi piyaungittuq tatja. Naunaitkutiqangittuq amigaitilaangit inminiiirutini Nunavunmi ikikliyuummiliqtut, tamainnivyaklu, Paannariiktun tigummitjutituaqtut uppingittut taapkuat allaat ilangit tautuutigiyami (i.e. naammagiyaungilluni-inminiiuruti, tuniit irhiurnaittuni qvianaqtunilu nayurvikhainni nutaqqanun) piyauliqtut – piqaqtukihimi ihumaginirmik qayumiittumik, ilanginni hivuuniqaliqtuq.

Naunaiyarnikkut unniutjuti tuniyuq 42nik pitquitjutinik pitjutilgit amigaittunun qanurittuni ihumagiyaunirnun. Havattiarnikkut havaqatigiittiarnikkut, Paannariiktun ihivriuqtakhait hapkuat pitquitjuti atauttikkut ihumaliurlutiklu kitut hivulliutjutikhat havagutigiyumayait tukliqmi Nunavunmi Inminiiqtailinikkut Hanaqitjutikhaq atuqtipkailirnirmi, uvuunalu tuklikhami Hulitjutikhanik Hivunighami.